

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

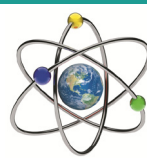

No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M A KTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 640 sahifa,
2-sentyabr, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyatini rivojlantirish jarayoni.....	14
Ibragimova Gulsanam Nematovna	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim metodikasida qo'llanilishi va o'qituvchi kompetentligiga ta'siri	22
Abduyev Sheroz	
Boshlang'ich ta'limda "tabiatshunoslik" fanini raqamli platformalar orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish: 5e modeli asosida dizayn, baholash va joriy etish.....	25
Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li	
Ingliz va rus leksikografiyasida o'zbek milliy taom nomlarining lingvistik tahlili	30
Bobojonova Zarina Rashidovna	
Rahbarlarda til bilish darajasi va hissiy intellekt (eq): o'zaro bog'liqlikni o'rganish	34
Isaqlulova Baxtigul Xo'jamovna	
Frazeologizmlarni o'rgatishda matn asosida integratsiyalashgan dars modeli: xorijiy til o'rganuvchilar tajribasi	38
Jumayeva Sadbarg Mirolimovna	
O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari: rivojlangan davlatlar tajribasi tahlili	42
Karimova Moxichehra Rixsibayevna	
Rus va ingliz tillarida sharqona realiyalarning leksik-semantik tasnifi	46
Kulmamatova Aziza Do'stmamat qizi	
TRIZ metodikasi asosida texnokratik bolalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish	50
Orifjonova Mavludaxon Abduqaxxor qizi	
Raqamli ta'lim muhitida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish.....	53
Raximberganova Munajat Muzaffar qizi	
Structure of Social Conflict and Stages of its Development	57
Zaynutdinova Shahnoza Yuldashevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini baholash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.....	60
Abduraxmonova Nigoraxon Akramali qizi	
Expression of National Mental Characteristics in the Uzbek Lullaby.....	64
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	
Bo'lajak "texnologiya" fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati	69
Avazov G'oyibnazar Berdiyevich	
Bo'lajak tarbiyachilarda integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini rivojlantirish orqali kommunikativ salohiyatini shakllantirish	72
Baratova Yulduz Asadullayevna	
Umumta'lim maktablarida molekulyar fizikani o'qitishning hozirgi holati	76
Boymirov Sherzod Tuxtayevich, Xudoynazarova Visola Musurmonqul qizi	
Ingliz tilini o'qitishda talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini akt vositasida rivojlantirish	80
Ergasheva Sevaraxon Ravshanjon qizi	
Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish istiqbollari.....	84
O'rinova Feruzaxon O'ljayevna, Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi	
IIV litsey o'quvchilarining liderlik kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari.....	90
Gadoyeva Dildora Baxtiyorovna	
Improving the System of Human Resource Capacity Management in Higher Education Institutions: Evidence from Uzbekistan	98
Imomov I., Umirova D.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari.....	104
Iskandarova Munisa Bahodir qizi	
Tarbiyachi-pedagoglarning emotsional kompetensiyasini rivojlantirish	107
Jovmirzayeva Nargiza Quvondiqovna	

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning pedagogik-psixologik usullari	110
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinov	
Blum taksonomiyasi asosida ilmiy kompetentlikni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	113
Mustafayeva Nilufar Ulashovna	
Maktabgacha yoshdagi ovoz buzulishiga ega bolalar bilan guruhli mashg'ulotlarni tashkil qilish	117
Umida O'tbasarova Mexmanovna, Maksudbekova Xovvajan Xamidbek qizi	
Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirishda rivojlanish markazlarida loyiha asosida o'qitish texnologiyasidan foydalanish usullari	121
Quronova Ismigul Xolmurod qizi	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda innovatsion metodlar orqali o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	126
Rustamova Davlatxon Toyirjon qizi	
Oliy ta'limda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion modellari	131
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna	
"Tibbiy radiologiya" fanini o'qitishda pedagogik muloqot orqali tanqidiy operativ muloqotni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari	139
Shukurova Sevara Ilhomovna	
Improving High Jump Techniques	143
Tajimbetov Anvar Tengeldayevich	
Filologik va ijtimoiy-siyosiy fanlarda ta'lim jarayonining innovatsion metodlari	146
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Понятие логического мышления и его особенности у младших школьников	149
Ахмаджонова Нозима Нодиржон кизи	
Интеграция психологии, обучения английскому языку, дошкольного образования и туризма: междисциплинарная модель формирующего опыта	152
Омонуллаева Дилофуза Асадулла кизи	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatida ijtimoiy motivlarni shakllantirish usullari	157
Abduvaxobova Nodira	
Boshlang'ich ta'limda kognitiv faollikni rivojlantirishning afzalliklari	160
Ismailova Nozima Umaraliyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnni tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati	164
Utanbayeva Dildora Abdixadirovna	
Dorivor o'simliklar kursini o'qitish metodikasini takomillashtirishda keys texnologiyalaridan foydalanish	168
Mirzaboyev Timur Bisenbay o'g'li	
Oliy ta'lim talabalarida ijtimoiy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish: empirik tadqiqot natijalari	171
To'raqulov Akbar Rustam o'g'li	
Gerontotexnologiya ijtimoiy-pedagogik innovatsiya sifatida	175
Temirova Muyassar Abdulkarim qizi	
O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda Sharq mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish	180
Raximova Surayyo Otabek qizi	
Yoshlarni kasb tanlashda ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholash	183
Biysenov Temirbek Taumuratovich	
Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning ahamiyati	188
Choriyeva Surayyo Choriyevna	
Differences Between Computer-Based and Paper-Based Assessment in Inclusive Education	192
Davidova Sayyora Sirojiddin kizi	
Raqamli muhit sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining pedagogik modeli va tajriba-sinov natijalari	196
Donayeva Nozimaxon Norbo'tayevna	
Intellekt xarita yordamida o'quvchilarda "emotsional intellekt"ni rivojlantirish	201
G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik ahamiyati	206
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion yondashuv asosida boshqarishning nazariy asoslari	210
Mannanova Nargiza Xaydarovna	

Ingliz tilini o'rgatishda ona tilidan keng foydalanishning salbiy va ijobiy jihatlari	215
Masharipova Kumushoy Amin qizi	
The Relationship Between Critical Thinking and Reading Comprehension in Primary School Students	218
Mavlonova Dildora Shukhrat kizi	
Tasviriy san'at mashg'ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish	222
N. K. Musayeva, U. O. Ziyatova	
Singapurning ta'lim falsafasi: korporativ madaniyatni ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish bilan integratsiyalash ...	226
Nishonov Xayrulla Xolmirzaevich	
The Anthropocentric Paradigm in Modern Linguistics: Cognitive Linguistics and Linguacultural Studies in The Study of Language, Consciousness, and Culture	230
Rajabova Shaxlo Shodmonovna	
Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirishda nostandart yondashuvning ahamiyati	234
Ramazonova Salomat Saidovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kreativ sinflar ishini tashkil etishga tayyorlash	238
Saidova Gulruh Halim qizi	
O'zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarini tashxis qilishning psixologik xususiyatlari (Farg'ona vodiysi misolida)	242
Turg'unboeva Azizaxon G'ulomovna	
Сущность и специфика развития билингвизма у детей дошкольников	246
Истамова Нигора Азимжановна	
Zamonaviy rahbarning innovatsion boshqarish texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari	249
Xakimova Dildora Mashrabjonovna	
Креативный подход к развитию лингвометодического мышления студентов-филологов	253
Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна	
Umumta'lim maktablarida tarbiya darslarini tashkil etish ijtimoiy zarurat sifatida	257
Rashidova Gulnoza G'ulomovna	
Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati	261
Xaydarov Sulaymon Amirqulovich	
Xronotop nazariyasiga tahliliy yondoshuvlar va qarashlar	265
Avazov Vahabjon Tolibjon o'g'li	
Ko'zi ojiz bolalarning rus tili darslarida nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning psixopedagogik asoslari	268
Abduraximov Asror Sultonali o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kasblar haqida dastlabki tasavvurlarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari	271
Adizova Nilufar Quvondiq qizi	
Zamonaviy media texnologiyalarini ta'lim jarayoniga qo'llashning zarurati	274
Alimov Asadulla Urokbayevich	
Maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhitning ta'siri	278
Alimova Umida Jumaboy qizi	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi	282
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining rivojlanish tarixi va ommalashuvi	286
Hojiyeva Maftuna Ulug'bekovna	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida raqamli resurslardan foydalanish orqali adabiy kompetensiyani rivojlantirish	289
Islomova Xafiza Azamatovna	
Ona tili o'qitish metodikasi fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish	293
Ismadiyorova Nafisaxon Ibroximjon qizi	
Axloqshunoslikning global muammolari va texnikaviy muhitning inson hayotiga ta'siri	298
Kozimova Nargiza Istam qizi	
Ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompetentlikni oshirish va baholash usullarining xalqaro tahlili	303
Mamatqulova Sanobar Ismatillayevna, Eshmurzayev Yigitali Shokirovich, Kadirova Durdonaxon Rustamovna	
Tabiiy fanlarda bilingval ta'lim va CLIL yondashuv	309
Mannobxonova Muqaddamxon O'ktamxon qizi	

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda pragmatik muammolar va ularning yechimlari	313
Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi	
Poshshoxo'ja Ibn Abdurahobxo'janing "Miftoh ul-adl" asaridagi pedagogik qarashlari	317
Muzaffarova Farida Muxtor qizi	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matn tushunishni shakllantirishda germenevtik metodlarning nazariy asoslari	321
Nazirova Shaxnoza Odinajon qizi	
Axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishda raqamli gigiyena va internet xavfsizligi	324
Ramazonov Jahongir Djalolovich	
Informatika fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar	328
Sadinov Otabek Vaxodirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijtimoiylashuvida musiqa fanining ta'siri	332
Shahobiddinova Zilola Orif qizi	
Madaniy-ijtimoiy va ta'limiy omillarning bolalarning aqliy rivojlanishiga ta'siri	335
Shirinov Otabek Tuvlovich	
Tadqiqot metodi vositasida o'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni rivojlantirish	338
Suyarov Kusharbay Tashbayevich	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kommunikativ kompetensiyasi va nutq madaniyati	342
Saipova Hilola Abduhamitovna	
"Ekologik ochiq o'yinlar" 5–7 yoshli bolalar uchun	346
Tangirov Zoir Xo'jakulovich	
Yuqori malakali taekvondochilarni o'ziga xos genetik xususiyatlarini hisobga olgan holda sport seleksiyasi	350
Tursunaliyev Ulug'bek Shavkatjon o'g'li	
Musiqa maktabi o'quvchilarida madaniy qadriyatlar va ustoz-shogird an'alarining uzluksiz rivojlanishi ..	353
Seytanov Bayrambay	
Imom Buxoriyning "Al-Jome' as-sahih" asari talabalarda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish omili sifatida	356
Abduhalimova Nigora	
O'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda AKT vositalaridan foydalanishning metodik asoslari	359
Abdullayeva Zarnigor Usubjon qizi	
Коммуникативная компетентность и культура общения преподавателей начальных классов	364
Арысланбаева Анора Бердаховна	
Проблемы методической подготовки учителей в развитие дискурсивной компетенции по РКИ у учащихся уровня В1 средних общеобразовательных школ Узбекистана	366
Набиева Зарнигор Муминжон кизи	
"Tarbiya" darslari orqali o'quvchilarda huquqiy savodxonlikni rivojlantirish	369
Atamuradov Xasan Yuldoshevich	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining inklyuziv ta'limga tayyorgarligi: pedagogik va psixologik asoslari	374
Baxromova Guljamol Dilshodjon qizi	
Tajriba metodlari orqali maktab o'quvchilarida tabiat hodisalarini bashorat qilish ko'nikmalarini shakllantirish	378
Baxtiyor Imanov, Begali Xoliqnazarov	
Bo'lajak pedagoglarning tashkillashtiruvchi-boshqaruvchilik kompetentligini shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari	384
Japparbergenova Indira Bayramovna	
Integrativ yondashuv asosida biologiya fanidan olimpiada masalalarini yechish metodikasi	387
Jumanov Muratbay Arepbaevich, Raxmatov Uchkun Ergashevich	
Darslarni tashkil qilishda 4K modelini qo'llash imkoniyatlari	393
Kadirov Tulkin Baxridinovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga tasviriy faoliyatning noodatiy usullarini o'rgatish metodikasi	397
Maxmudova Nasiba Nurmuxammetovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida funksional savodxonlik tushunchasini ilmiy-pedagogik asoslash masalalari	406
Mirzaliyeva Gulhayo Abdulazizovna	

So'rovga asoslangan ta'lim texnologiyasining bosqichlari va qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish	410
<i>Orifjonova Iroda Orifjon qizi, Ochilova Mehrubon Suratovna</i>	
Dermatovenerologiya fanini CASC (Critisize, Analyze, Summarize, Conclude) modeli orqali o'qitish va uning talabalar klinik kompetentligini oshirishdagi o'rni	415
<i>Po'latov Boburbek Ta'lat o'g'li</i>	
Sport faoliyatida stress holatini tadqiq etishning nazariy asoslari.....	419
<i>Ruzmatova Nigina Shotilla qizi</i>	
Bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini kreativlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish.....	422
<i>Uchqunova Adiba Roziq qizi</i>	
7-sinf adabiyot darslarida nutqni rivojlantiruvchi o'quv topshiriqlari tahlili.....	427
<i>Umurova Farangiz Askarboy qizi</i>	
O'zbek tilida fe'l birikmalarining pragmatik funksiyalari va ularning ingliz tili bilan qiyosi	430
<i>Xudoynazarova Dildora Shonazar qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi.....	433
<i>Zayniddinova Mahzuna Baxtiyorovna</i>	
Фольклор и время: формирование речевых навыков у детей начальной школы	439
<i>Ниязова Хилола</i>	
Xalq o'yinlari – jismoniy va ma'naviy tafakkur omili	443
<i>Turg'unoy Ahmadjonovna Egamberdiyeva, Ergashoy Valijonova Salimjon qizi</i>	
Использование проектной деятельности для формирования языковой компетенции	446
<i>Чаршамова Мехрийбан Уразбаевна</i>	
Farzandlarni kelajak kasblariga tayyorlash.....	449
<i>Hamroyeva Komila Axmatovna</i>	
Talabalar analitik kompetentligini analitik-dagnostik pedagogik metodlar orqali takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari.....	455
<i>Batirov Kamoliddin Zuhriddinovich</i>	
Universal ta'limiy faoliyatlar: shaxsga xos universal ta'limiy faoliyatlar	458
<i>Abdullayev A'zimjon Abduvali o'g'li</i>	
Kasbiy motivatsiya – bo'lajak o'qituvchilarning raqobatbardoshligini shakllantirish omili	461
<i>Melikova Elnora Shuxratovna</i>	
Shaxsning kompetentligi va uni shakllantirish omillari.....	465
<i>Usmonova Dilobat Elmurodovna</i>	
"Nutq o'stirish metodikasi" fanining didaktik asoslarini takomillashtirish.....	469
<i>Davlatova Ra'no Haydarovna</i>	
Межэтническое взаимодействие в культурных координатах Востока и Запада: нормы, ценности, модели поведения.....	473
<i>Айдарова Диана Смутулаевна</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni	481
<i>Abdumajitova Sayyohat Abduqosimovna</i>	
Tibbiyot ta'limida talabalarning kommunikativ va tashkiliy kompetensiyalarini rivojlantirishning integrativ yondashuvi va baholash mexanizmlari	484
<i>Abduraimov Abbosbek Odiljon o'g'li</i>	
Talabalarga ingliz tilini o'qitishda virtual reallikdan foydalanishning innovatsion tizimi	488
<i>Alimova Maftuna Ravshanbek qizi</i>	
Mustaqil O'zbekiston sharoitida rezerv va zahiradagi ofitserlar tayyorlash tizimining dolzarbligi.....	491
<i>Aliyorov Alijon Bo'rievich, Teshaboyev To'liqinboy Yoqubovich</i>	
Ekologik barqarorlikka erishishda ekologik ta'lim va tarbiyaning ahamiyati hamda O'zbekiston ta'lim tizimidagi holati.....	496
<i>Bahodirjon Omonov</i>	
Ona va bola o'rtasidagi psixologik munosabatlar tizimida nevrotik holatlarning shakllanishi	500
<i>Bekmirov Tolib Rashidovich</i>	
Effectiveness of Forming a Tolerant Thinking in Future Social Work Specialists	504
<i>Ergashev Ikhtiyor Bakhtiyor ugli</i>	
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi professor-o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni	507
<i>Fazlidjanova Nilufar Xikmatovna</i>	

Indicators and Diagnostic Approaches for Dyslexia in Primary School Students	510
Gaziyeva Saida Turgunovna	
Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarda diqqat va xotirani rivojlantirish metodlari	514
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinoz	
Ona tili darslarida esse yozish orqali kreativ fikrlashni shakllantirishning samarali metod va usullari.....	517
Kabulov Inamjan Sharipbayevich	
O'quvchi yoshlarning hayotiy maqsadlarini shakllantirish bo'yicha yondashuvlar	521
Karimova Saida O'ktamovna	
O'quvchilar ovozi rivojlantirishda qo'shiq kuylash malakalarini shakllantirishning ahamiyati	526
Karshiyeva Diyora Abduraxim qizi	
Raqamli ta'lim texnologiyalari va ularning dasturchilar tayyorlashdagi o'rni.....	532
Mastonov Jahongir Mamatqul o'g'li	
Zamonaviy asarlar tanlashning pedagogik va didaktik asoslari.....	535
Musaboyeva Zulfira Iqboljon qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining elektron didaktik ta'minotini rivojlantirish metodikasi	541
Narbayev Farrux Sharafbayevich	
Mentorlik asosida yoshlarning ijtimoiy-pedagogik moslashuvi yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar tahlili.....	548
Nazarova Nigora Ravshanovna	
Zamonaviy baholash texnologiyalarining o'quvchilar motivatsiyasiga ta'siri	551
Norova Nilufar Norbo'ta qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mantiqiy kompetentsiyalarini rivojlantirishning elektron metodikasi.....	555
Olimov Bahridin Jalol o'g'li	
Tanqidiy fikrlash va 4K kompetensiyalarining pedagogik-psixologik mohiyati	560
Qizlarxon Azizova	
Ona tilida so'z turkumlari va ularni ajratish tamoyillari.....	565
Shadmankulova Dilyarom Xalikovna	
Maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish.....	569
Shodiyeva Dilnoza Qodirovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativlik kompetentligini rivojlantirishni o'rganish – pedagogik muammo sifatida	572
Toshpo'latova O'g'iloy Abdurahmon qizi	
Inklyuziv ta'limda o'qituvchilarning roli va tayyorgarligi.....	576
Xasanova Iroda Ikromjon qizi	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida kompozitsiyaga oid kompetensiyalarini rivojlantirish	580
Xasanova Munisa Ziyodillo qizi	
Влияние природы, количества, дисперсности и технологии введения наполнителя на свойства композиционных материалов	584
Алимбаев Айбек Байрамович	
STEM ta'limi va sun'iy intellekt: Qoraqalpog'iston maktablari uchun integratsiya hamda amaliy bo'lim	586
Jumamuratov Perdebay Tileubayevich	
Интерактивный метод как средство активизации всех учащихся на уроках родного языка	589
Тажбенова Дина Куанышовна	
Эффективность цифровых технологий в системе образования Узбекистана.....	591
Усмонова Фируза Муродовна	
Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarda jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi ...	595
Yo'ldosheva Mohidil Sobirjon qizi	
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetensiyasini innovatsion yondashuv asosida rivojlantirishning pedagogik zarurati	599
Qurbonova Muxayyo Oltiboyevna	
Mahmudxo'ja Behbudiy merosi, jadid maktablarining g'oyaviy asoslari va ta'limdagi modernizatsiya yo'nalishlari	602
Mirzoyeva Nigora Shavkatjonovna, Abdisamatov Ozodbek	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishini takomillashtirish metodlari.....	605
Nishonova Ra'noxon Abdullojon qizi	
Borrowed Proper Nouns in English and Uzbek: a Comparative Analysis.....	608
Amirqulova Feruza Abdurashidovna	

Ingliz tilini o'qitishda autentik videolarning amaliy samaradorligi.....	613
Dusmurodova Iroda Quvonovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari samaradorligini ta'minlashda direktor va pedagog xodimlarning hamkorlikdagi faoliyati.....	616
Olimjonova Odina Hasanxon qizi	
Boshqaruv psixologiyasi terminlarini tarjima qilish muammolari va ularni hal qilish yo'llari.....	620
Dilafruz Norboyeva	
"Kommunikativ kompetensiya" tushunchasining xorijiy va milliy manbalarda talqini: qiyosiy tahlil.....	624
G'ulomova Begoyim Elmurod qizi	
Ijtimoiy tarmoqlardagi jinsiy jinoyatlarning psixolingvistik tomonlari	627
Rahimqulova Lobar Hamro qizi	
К вопросу обучения местоимению в корейском языке	631
Муҳиддинова Малика Батировна	
The Importance and its Development Models of Critical Thinking	634
Khasanova Shokhista Mirzaakhmad kizi	

TANQIDIY FIKRLASH VA 4K KOMPETENSIYALARINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MOHIYATI

Qizlarxon Azizova

Andijon viloyati Pedagogik mahorat Markazi

"Pedagogika va psixologiya, talim texnologiyalari" kafedrası mudiri,
p.f.f.d (PhD), dotsent

Annotatsiya: Ushbu maqolada tanqidiy fikrlash va 4K (kreativlik, kritik fikrlash, kommunikatsiya, kollaboratsiya) kompetensiyalarining pedagogik-psixologik mohiyati kompleks tahlil qilingan. Tadqiqotda tanqidiy fikrlashning nazariy asoslari, kognitiv mexanizmlari va metakognitiv jarayonlar bilan bog'liqligi ochib berilgan. 4K modelining har bir komponenti alohida ko'rib chiqilib, ularning o'zaro sinergik ta'siri va integratsiyalashuv mexanizmlari yoritilgan. Maqolada neyropedagogik yondashuvlar, zamonaviy baholash paradigmaları va xalqaro tajriba tahlili keltirilgan. Boshlang'ich ta'lim kontekstida 4K kompetensiyalarini rivojlantirishning yosh xususiyatlari, pedagogik strategiyalari va raqamli texnologiyalarning roli muhokama qilingan. Tadqiqot natijalari o'qituvchilar tayyorgarligi va malaka oshirish tizimini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: tanqidiy fikrlash, 4K kompetensiyalari, kreativlik, kommunikatsiya, kollaboratsiya, metakognitsiya, konstruktivizm, boshlang'ich ta'lim, pedagogik strategiyalar, kognitiv rivojlanish, neyropedagogika, formativ baholash.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the pedagogical and psychological essence of critical thinking and 4C competencies (creativity, critical thinking, communication, collaboration). The study reveals the theoretical foundations of critical thinking, its cognitive mechanisms and connection with metacognitive processes. Each component of the 4C model is examined individually, highlighting their synergistic interaction and integration mechanisms. The article presents neuropedagogical approaches, modern assessment paradigms and analysis of international experience. Age-specific features of 4C competency development in the context of primary education, pedagogical strategies and the role of digital technologies are discussed. The research results indicate the need to improve teacher training and professional development systems.

Key words: critical thinking, 4C competencies, creativity, communication, collaboration, metacognition, constructivism, primary education, pedagogical strategies, cognitive development, neuropedagogy, formative assessment.

Аннотация: В данной статье проведен комплексный анализ педагогико-психологической сущности критического мышления и 4К компетенций (креативность, критическое мышление, коммуникация, коллаборация). В исследовании раскрыты теоретические основы критического мышления, его когнитивные механизмы и связь с метакогнитивными процессами. Рассмотрен каждый компонент 4К модели отдельно, освещены их синергетическое взаимодействие и механизмы интеграции. В статье представлены нейропедагогические подходы, современные парадигмы оценивания и анализ международного опыта. Обсуждаются возрастные особенности развития 4К компетенций в контексте начального образования, педагогические стратегии и роль цифровых технологий. Результаты исследования указывают на необходимость совершенствования подготовки учителей и системы повышения квалификации.

Ключевые слова: критическое мышление, 4К компетенции, креативность, коммуникация, коллаборация, метакогнития, конструктивизм, начальное образование, педагогические стратегии, когнитивное развитие, нейропедагогика, формативное оценивание.

KIRISH

XXI asr ta'lim paradigmasi an'anaviy bilim uzatish modelidan kompetensiyalarga asoslangan yondashuvga o'tish jarayonini boshdan kechirmoqda. Bu transformatsiyaning markazida tanqidiy fikrlash va 4K kompetensiyalari turadi. Ushbu kompetensiyalar majmuasi zamonaviy shaxsning kognitiv, kommunikativ va kreativ qobiliyatlarini kompleks rivojlantirishni nazarda tutadi. Globallashtirish, raqamlashtirish va sun'iy intellekt rivojlanishi sharoitida bu kompetensiyalar inson kapitalining asosiy komponentiga aylanmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tanqidiy fikrlash fenomeni falsafiy jihatdan Sokratdan boshlab rivojlanib kelgan bo'lsa-da, pedagogik kategoriya sifatida XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab faol o'rganila boshlandi. Jon Dyui o'zining pragmatik pedagogika konsepsiyasida tanqidiy fikrlashni reflektiv fikrlash jarayoni sifatida ta'riflagan. Uning fikricha, bu jarayon muammoni aniqlash, gipotezalar ishlab chiqish, ularni tekshirish va xulosalar chiqarishdan iborat tsiklik xarakterga ega. Bloom taksonomiyasi kontekstida tanqidiy fikrlash yuqori darajadagi kognitiv jarayonlar - tahlil, sintez va baholash bilan chambarchas bog'liq.

Zamonaviy interpretatsiyada tanqidiy fikrlash axborotni passiv qabul qilishdan farqli o'laroq, uni faol qayta ishlash, tahlil qilish va baholash jarayoni sifatida tushuniladi. Richard Pol va Linda Elder tomonidan ishlab chiqilgan modelga ko'ra, tanqidiy fikrlash intellektual standartlar asosida fikrlash elementlarini boshqarish orqali intellektual fazilatlarni rivojlantirish jarayonidir. Bu jarayon o'z-o'zini nazorat qiluvchi, o'z-o'zini tuzatuvchi va kontekstga sezgir xususiyatlarga ega. Robert Ennis tanqidiy fikrlashni "nimaga ishonish va nima qilish to'g'risida qaror qabul qilishga qaratilgan oqilona reflektiv fikrlash" deb ta'riflaydi. Bu ta'rif tanqidiy fikrlashning amaliy yo'naltirilganligini va qaror qabul qilish jarayonidagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Matthew Lipman esa tanqidiy fikrlashni "mas'uliyatli fikrlash" deb atab, uning axloqiy va ijtimoiy o'lchovlarini yoritadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

1-jadval: Tanqidiy fikrlash komponentlari va ko'rsatkichlari

Komponent	Asosiy ko'rsatkichlar	Rivojlantirish metodlari	Baholash usullari
Tahlil	Axborotni qismlarga ajratish, strukturani aniqlash, bog'lanishlarni ko'rish	Keys-stadi, SWOT-tahlil, kontent-tahlil	Analitik esse, diagramma tuzish
Sintez	Elementlarni birlashtirish, yangi g'oyalar yaratish, umumlashtirish	Loyiha metodi, konsept-xarita, brainstorming	Portfolio, kreativ loyihalar
Baholash	Mezonlar asosida hukm chiqarish, tanqidiy munosabat, argumentatsiya	Debat, munozara, peer-review	Rubrika asosida baholash, ekspert baholash
Interpretatsiya	Ma'noni tushunish, kontekstni hisobga olish, xulosalar chiqarish	Germenevtik tahlil, matn sharhi	Interpretativ esse, prezentatsiya
Refleksiya	O'z fikrlash jarayonini tahlil qilish, xatolarni aniqlash	Refleksiv jurnal, self-assessment	Meta-kognitiv testlar, intervyu

TAHLIL VA NATIJALAR

Psixologik nuqtai nazardan tanqidiy fikrlash metakognitiv jarayonlar bilan uzviy bog'liq. Metakognitsiya - bu o'z fikrlash jarayonlari haqida fikrlash, ularni nazorat qilish va boshqarish qobiliyatidir. Flavellning metakognitiv modeliga ko'ra, bu jarayon deklarativ bilimlar (nima bilishim kerak), protsedural bilimlar (qanday bilishim kerak) va shartli bilimlardan (qachon va nima uchun) tashkil topadi. Tanqidiy fikrlash aynan shu metakognitiv jarayonlarning faollashuvi natijasida yuzaga keladi.

Kahneman va Tverskining ikki tizimli fikrlash nazariyasi tanqidiy fikrlashning kognitiv mexanizmlarini tushinishda muhim ahamiyatga ega. Tizim 1 (intuitiv fikrlash) tez va avtomatik, Tizim 2 (analitik fikrlash) esa sekin va ongli ravishda ishlaydi. Tanqidiy fikrlash asosan Tizim 2 faoliyati bilan bog'liq bo'lib, kognitiv resurslarni ko'proq talab etadi. Shu bilan birga, ekspertiza darajasiga erishganda, ba'zi tanqidiy fikrlash jarayonlari avtomatlashib, Tizim 1 ga o'tishi mumkin.

Kognitiv yuklanish nazariyasi (Cognitive Load Theory) tanqidiy fikrlashni o'qitishda muhim pedagogik implikasiyalarga ega. Sweller ta'kidlaganidek, ishchi xotiraning cheklanganligi murakkab kognitiv vazifalarni bajarishda to'siq bo'lishi mumkin. Shuning uchun tanqidiy fikrlashni o'qitishda kognitiv yuklanishni optimal darajada saqlash, scaffolding strategiyalaridan foydalanish zarur.

4K modeli - Kreativlik (Creativity), Kritik fikrlash (Critical thinking), Kommunikatsiya (Communication) va Kollaboratsiya (Collaboration) - XXI asr ko'nikmalarining asosiy ramkasini tashkil etadi. Bu model ta'limning an'anaviy akademik maqsadlaridan tashqariga chiqib, o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga tayyorlashga qaratilgan. Har bir komponent o'ziga xos pedagogik va psixologik xususiyatlarga ega bo'lib, ular birgalikda sinergik ta'sir ko'rsatadi.

Kreativlik komponenti divergent fikrlash, muammolarga nostandart yondashish va innovatsion yechimlar yaratish qobiliyatlarini o'z ichiga oladi. Guilford va Torrensning kreativlik nazariyalariga asoslanib, bu komponent originallik, moslashuvchanlik, ishlab chiqarish va detallarga e'tibor berish kabi kognitiv jarayonlarni faollashtiradi. Pedagogik jihatdan kreativlikni rivojlantirish ochiq masalalar, brainstorming va lateral fikrlash texnikalarini qo'llashni talab etadi.

Csikszentmihalyi'ning tizimli kreativlik modeli kreativlikning faqat individual fenomen emas, balki ijtimoiy-madaniy kontekstda yuzaga keladigan jarayon ekanligini ko'rsatadi. Bu model domen (bilimlar sohasi), maydon (ekspertlar jamoasi) va shaxs o'rtasidagi o'zaro ta'sirni ta'kidlaydi. Ta'lim amaliyotida bu yondashuv o'quvchilarni real professional hamjamiyatlar bilan bog'lashning ahamiyatini ko'rsatadi.

2-jadval: 4K kompetensiyalarining o'zaro bog'liqligi va integratsiyasi

Kompetensiya	Kreativlik bilan bog'lanish	Kritik fikrlash bilan bog'lanish	Kommunikatsiya bilan bog'lanish	Kollaboratsiya bilan bog'lanish
Kreativlik	–	G'oyalarni baholash va tanlab olish	Original fikrlarni ifodalash	Guruhda brainstorming
Kritik fikrlash	Muqobil yechimlarni baholash	–	Argumentlarni asoslash	Guruh qarorlarini tahlil qilish
Kommunikatsiya	Kreativ g'oyalarni prezentatsiya qilish	Mantiqiy dalillarni keltirish	–	Guruh muhokamalarini boshqarish
Kollaboratsiya	Sinergik kreativlik	Kollektiv qaror qabul qilish	Samarali guruh muloqoti	–

Kommunikatsiya komponenti nafaqat til ko'nikmalarini, balki empativ tinglash, nonverbal signallarni tushunish va turli auditoriyalarga moslashish qobiliyatlarini ham qamrab oladi. Habermasning kommunikativ harakatlar nazariyasi kontekstida bu komponent intersubektiv tushunishga erishish va konsensus yaratish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Zamonaviy raqamli muhitda kommunikatsiya multimodal xarakter kasb etib, vizual, audio va tekstual elementlarni integratsiya qilish ko'nikmalarini talab etadi.

Mehrabianning 7-38-55 qoidasi (7% so'zlar, 38% ovoz toni, 55% tana tili) kommunikatsiyaning murakkab tabiatini ko'rsatadi. Garchi bu qoida muayyan kontekstda (hissiy holatlarni ifodalashda) qo'llansa-da, u nonverbal kommunikatsiyaning ahamiyatini ta'kidlaydi. Raqamli kommunikatsiyada bu proporsiyalar o'zgarib, emosional intellekt va madaniyatlararo sezgirlik yanada muhim bo'lib qolmoqda.

Kollaboratsiya komponenti ijtimoiy konstruktivizm nazariyasiga asoslanadi. Vigotskiyning yaqin rivojlanish zonasi konsepsiyasi hamkorlikda o'rganishning kognitiv rivojlanishdagi rolini ta'kidlaydi. Bu komponent guruh dinamikasini boshqarish, konfliktlarni hal qilish va umumiy maqsadlarga erishish uchun individual hissalarini muvofiqlashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Tuckman'ning guruh rivojlanishi modeli (forming, storming, norming, performing, adjourning) kollaborativ jarayonlarning dinamik tabiatini ko'rsatadi. Ta'lim amaliyotida bu model o'quvchilarga guruh ishinining turli bosqichlarida kerakli ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Neyropedagogika yutuqlari tanqidiy fikrlash va 4K kompetensiyalarini rivojlantirishning neyrobiologik asoslarini ochib bermoqda. Prefrontal korteksning rivojlanishi, neyron tarmoqlarning plastikligi va sinaptik bog'lanishlarning kuchayishi bu jarayonlarning biologik asosini tashkil etadi. Ayniqsa, boshlang'ich maktab yoshi miya rivojlanishining senzitiv davri bo'lib, bu davrda kognitiv ko'nikmalarni rivojlantirish uchun optimal imkoniyatlar mavjud.

Executive functions (ijrochi funksiyalar) - ishchi xotira, kognitiv moslashuvchanlik va inhibitor nazorat - tanqidiy fikrlash va 4K kompetensiyalarining neyropsixologik asosini tashkil etadi. Diamond'ning tadqiqotlari bu funksiyalarni erta yoshda rivojlantirish imkoniyatlari va usullarini ko'rsatadi. Mindfulness, jismoniy faollik va ijtimoiy o'yinlar executive functions rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

3-jadval: Yosh xususiyatlari va 4K kompetensiyalarini rivojlantirish strategiyalari

Yosh davri	Kognitiv rivojlanish xususiyatlari	Tanqidiy fikrlash imkoniyatlari	Pedagogik strategiyalar	Kutilayotgan natijalar
6-8 yosh	Konkret operatsiyalar, egotsentrizm kamayishi	Oddiy sabab-oqibat bog'lanishlarini tushunish	Hikoyalar tahlili, oddiy eksperimentlar	Savol berish ko'nikmasi, kuzatuvchanlik
9-10 yosh	Mantiqiy fikrlash rivojlanishi, klassifikatsiya	Taqqoslash va farqlash, oddiy xulosalar	Qiyosiy tahlil, mini-tadqiqotlar	Dalillarni baholash, gipoteza shakllantirish
11-12 yosh	Formal operatsiyalar boshlanishi, abstrakt fikrlash	Murakkab muammolarni tahlil qilish	Debat, loyiha ishi, tadqiqot	Argumentatsiya, sistemli tahlil

Pedagogik amaliyotda 4K kompetensiyalarini rivojlantirish konstruktivistik yondashuvni talab etadi. O'qituvchi bilim uzatuvchidan ko'ra fasilitator va yo'naltiruvchi rolini o'taydi. O'quv jarayoni muammoga asoslangan o'qitish, loyihalar metodi va tadqiqotga asoslangan yondashuvlar orqali tashkil etiladi. Bu metodlar o'quv-

chilarning faol ishtirokini ta'minlab, real hayotiy kontekstlarda bilim va ko'nikmalarni qo'llash imkoniyatini yaratadi.

Muammoga asoslangan o'qitish (Problem-Based Learning) metodologiyasi tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Barrows tomonidan ishlab chiqilgan bu yondashuv o'quvchilarni murakkab, strukturalanmagan muammolar bilan ro'baro qilish orqali chuqur o'rganish va tanqidiy tahlil ko'nikmalarini shakllantiradi. PBL jarayonida o'quvchilar muammoni aniqlash, tadqiqot o'tkazish, yechimlar ishlab chiqish va ularni baholash bosqichlaridan o'tadilar.

Sokrat metodi yoki mayevtika tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning klassik usuli bo'lib qolmoqda. Tizimli savol berish orqali o'quvchilarni o'z fikrlarini chuqurroq tahlil qilishga, taxminlarni shubha ostiga olishga va yangi tushunchalarga kelishga undaydi. Zamonaviy talqinda bu metod kognitiv dissonans yaratish va kontseptual o'zgarishlarni rag'batlantirish vositasi sifatida qo'llaniladi.

Baholash aspekti 4K kompetensiyalarini rivojlantirishning muhim qismidir. An'anaviy test usullari bu kompetensiyalarni to'liq baholay olmaydi. Shuning uchun autentik baholash, portfoliyo, rubrikalar va o'zaro baholash kabi alternativ metodlar qo'llaniladi. Formativ baholash jarayoni o'quvchilarga doimiy teskari aloqa berish va o'z o'rganish jarayonini refleksiya qilish imkoniyatini yaratadi.

Performance-based assessment (ijroga asoslangan baholash) 4K kompetensiyalarini baholashning kompleks yondashuvini taklif etadi. Bu usul o'quvchilarning real vaziyatlarda bilim va ko'nikmalarni qo'llash qobiliyatini baholaydi. Masalan, guruh loyihasi orqali bir vaqtning o'zida kollaboratsiya, kommunikatsiya, kreativlik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini baholash mumkin.

4-jadval: 4K kompetensiyalarini baholash matritsasi

Baholash turi	Baholash vositalari	Baholanayotgan aspektlar	Afzalliklari	Cheklovlari
Formativ	Refleksiv jurnal, peer feedback	Jarayon, rivojlanish dinamikasi	Doimiy teskari aloqa	Vaqt talab etadi
Summativ	Portfolio, loyiha himoyasi	Yakuniy mahsulot, kompleks ko'nikmalar	Holistik baholash	Subyektivlik xavfi
Autentik	Real vaziyat simulyatsiyasi	Amaliy qo'llash, transfer	Hayotiy bog'lanish	Standartlashtirish qiyinligi
O'zaro baholash	Rubrika asosida baholash	Tanqidiy baholash, refleksiya	Metakognitsiya rivojlanishi	Tayyorgarlik zarurati

Finlandiya ta'lim tizimi 4K kompetensiyalarini integratsiyalashning muvaffaqiyatli modelini taqdim etadi. Phenomenon-based learning yondashuvi orqali fanlararo bog'lanishlar o'rnatiladi va real hayotiy hodisalar o'rganiladi. Bu yondashuv tanqidiy fikrlash va kreativlikni tabiiy ravishda rivojlantiradi.

Singapur'ning "Teach Less, Learn More" tashabbusi miqdordan sifatga o'tishning yorqin namunasidir. O'quv dasturining 20% gacha qisqartirilishi o'qituvchilarga chuqurroq o'rganish va 21-asr ko'nikmalarini rivojlantirishga ko'proq vaqt ajratish imkonini berdi.

O'zbekiston kontekstida Prezident maktablari va ixtisoslashtirilgan maktablar 4K kompetensiyalarini joriy etishda kashshof rol o'ynamoqda. STEAM yondashuvi, loyiha asosidagi o'qitish va xalqaro baholash dasturlarida ishtirok etish orqali tanqidiy fikrlash madaniyati shakllantirilmoqda.

Raqamli texnologiyalar 4K kompetensiyalarini rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Virtual reallik (VR) va to'ldirilgan reallik (AR) texnologiyalari immersiv o'rganish muhitini yaratib, abstract tushunchalarni vizuallashtirishga yordam beradi. Masalan, Google Expeditions platformasi o'quvchilarga virtual ekskursiyalar orqali tanqidiy kuzatuv va tahlil ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv o'rganish tizimlari har bir o'quvchining individual ehtiyojlariga moslashtirilgan tanqidiy fikrlash topshiriqlarini taqdim etishi mumkin. IBM Watson Element for Educators kabi tizimlar o'qituvchilarga o'quvchilarning kognitiv rivojlanishini kuzatish va personalizatsiya qilingan yondashuvlarni qo'llashda yordam beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tanqidiy fikrlash va 4K kompetensiyalari zamonaviy ta'limning ajralmas qismi bo'lib, ularning pedagogik-psixologik mohiyati kompleks xarakterga ega. Bu kompetensiyalarni rivojlantirish nafaqat kognitiv jarayonlarni faollashtirish, balki shaxsning holistic rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan. Neyropedagogika, kognitiv psixologiya va zamonaviy ta'lim texnologiyalarining integratsiyasi bu jarayonning samaradorligini oshiradi.

Ta'lim amaliyotida bu yondashuvni tatbiq etish o'qituvchilardan yuqori professional kompetentlik va doimiy o'z-o'zini rivojlantirishni talab etadi. Malaka oshirish tizimini qayta ko'rib chiqish, o'qituvchilarni 4K kompetensi-

yalarini rivojlantirish metodikasi bilan qurollantirish zarur. Bu jarayon tizimli yondashuv, davlat siyosati darajasi-dagi qo'llab-quvvatlash va ta'lim hamjamiyatining faol ishtirokini talab etadi.

Kelajak tadqiqotlari 4K kompetensiyalarini baholashning yanada takomillashtirilgan instrumentlarini ishlab chiqish, madaniy kontekstning ta'sirini o'rganish va raqamli texnologiyalarning pedagogik potentsialini to'liq ochib berishga qaratilishi lozim. Tanqidiy fikrlash va 4K kompetensiyalarini rivojlantirish - bu nafaqat ta'lim tizimining vazifasi, balki jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun strategik investitsiyadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Абдуллаева, Ш.А. Формирование критического мышления учащихся начальных классов / Ш.А. Абдуллаева. – Ташкент: Fan va texnologiya, 2023. – 256 с.
2. Азизходжаева, Н.Н. Педагогические технологии и педагогическое мастерство / Н.Н. Азизходжаева. – Ташкент: ТДПУ, 2019. – 192 с.
3. Выготский, Л.С. Мышление и речь / Л.С. Выготский. – М.: Лабиринт, 2012. – 352 с.
4. Давыдов, В.В. Проблемы развивающего обучения / В.В. Давыдов. – М.: Академия, 2004. – 288 с.
5. Загашев, И.О. Критическое мышление: технология развития / И.О. Загашев, С.И. Заир-Бек. – СПб.: Альянс-Дельта, 2003. – 284 с.
6. Ишмухамедов, Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари / Р.Ж. Ишмухамедов. – Тошкент: ТДПУ, 2021. – 180 б.
7. Кларин, М.В. Инновационные модели обучения: Исследование мирового опыта / М.В. Кларин. – М.: Луч, 2018. – 640 с.
8. Леонтьев, А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Смысл, 2005. – 352 с.
9. Мавлонова, Р.А. Бошланғич таълим педагогикаси / Р.А. Мавлонова, Н.Х. Вохидова, О.Х. Рахмонкулова. – Тошкент: Илм зиё, 2021. – 428 б.
10. Муслимов, Н.А. Касбий таълим ўқитувчиларини касбий шакллантириш / Н.А. Муслимов. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2020. – 208 б.
11. Пиаже, Ж. Психология интеллекта / Ж. Пиаже. – СПб.: Питер, 2003. – 192 с.
12. Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2015. – 718 с.
13. Сайидахмедов, Н.С. Янги педагогик технологиялар: назария ва амалиёт / Н.С. Сайидахмедов. – Тошкент: Молия, 2019. – 180 б.
14. Халперн, Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
15. Ходжабаев, А.Р. Креативная педагогика: методология, теория, технологии / А.Р. Ходжабаев. – Ташкент: ТГПУ, 2022. – 312 с.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.